

divinitas ab hominibus sustineri non poterat nisi corporis assumptione visibilis.

4. Natus ergo ex sancta et incontaminata Virgine, ut sanctae nativitatis nobis praestaret initium. Natus est, secundum quod ante dictum fuerat per prophetam: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet Filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel: quod est interpretatum, Nobiscum Deus.*¹ Crede ergo, hunc, qui ex Virgine natus est, nobiscum esse Deum; Deum ante saecula de Patre: hominem ex Virgine propter homines.

S. HIERONYMUS, EUSEBIUS (ca 347 † 419/420)

DE PERPETUA VIRGINITATE B. MARIAE ADVERSUS HELVIDIUM (383)

PL
23, 183
(193)

785

1. Nuper rogatus a fratribus, ut adversus libellum cuiusdam Helvidii responderem, facere distuli: non quod difficile fuerit, hominem rusticanum, et vix primis quoque imbutum litteris, super veri assertionem convincere: sed ne respondendo dignus fieret, qui vinceretur. Huc accedebat quod homo turbulentus, et solus in universo mundo sibi et laicus et sacerdos (qui ut ait ille, loquacitatem facundiam existimat [*al.* existimet], et maledicere omnibus, * bonae conscientiae signum arbitratur) accepta materia disputandi, amplius inciperet blasphemare, et quasi de sublimi loco in totum orbem ferre sententiam: neque quia veritate non posset, laceraret [*al.* lacerare] conviciis. Verum quia hae omnes tam iustae silentii mei causae, ob scandalum fratrum, qui ad eius rabiem movebantur, iustiori fine cessarunt, iam ad radices infructuosae arboris Evangelii securis est admovenda,² et cum infecunditate * foliorum tradenda flammis, ut discat aliquando reticere, qui nunquam didicit loqui.

185
(*194)

2. Igitur sanctus mihi invocandus est Spiritus, ut beatæ Mariæ virginitatem suo sensu, ore meo defendat. Invocandus est Dominus Iesus, ut sacri ventris hospitium, cuius decem mensibus inhabitator fuit, ab omni concubitus suspitione tueatur. Ipse quoque Deus Pater est imprecandus, ut matrem Filii sui, virginem ostendat fuisse post partum, quae fuit mater antequam nupta. Non campum rhetorici desideramus eloqui, non dialecticorum tendiculas, nec Aristotelis spineta conquirimus: ipsa Scripturarum verba ponenda

¹ Isa. VII, 14; Matth. I, 23.

² Matth. III, 10.

sunt: ipsis quibus adversum nos usus est testimoniis, revincatur, ut intelligat, se et legere potuisse quae scripta sunt, et non potuisse quae pietate roborata sunt, cognoscere.

786

3. *Helvidius*. - Prima eius propositio fuit: Matthaeus loquitur: *Christi autem generatio sic * erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, priusquam convenirent, inventa est habens in utero de Spiritu sancto. Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Haec autem eo cogitante, ecce angelus Domini in somnis apparuit ei, dicens: Ioseph, fili David, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim natum est in ea, de Spiritu sancto est.*¹ Ecce, inquit, habes *desponsatam*, non *commendatam*, ut dicis, at utique non ob aliud *desponsatam*, nisi quandoque nupturam. Neque enim de non conventuris Evangelista dixisset: *Priusquam convenirent*, quia nemo de non pransuro dicit, antequam pranderet. Deinde ab angelo *uxorem* appellatam et *coniunctam*. Audiamus nunc quid Scriptura pronuntiet: *Exurgens, inquit, Ioseph a somno, fecit sicut praeceperat ei angelus Domini: et accepit uxorem suam et non cognovit eam, donec peperit filium suum.*²

PL 23,
185 (194)
(*195)

4. *Hieronymus*. - Curramus per singula, et impietatem iisdem, quibus ingressa est, vestigiis persequentes, pugnantia inter se dixisse doceamus. *Desponsatam* confitetur: et statim *uxorem* vult esse quam confessus est sponsam. Rursum quam uxorem nominat, dicit non ob aliud *desponsatam*, * nisi quandoque nupturam. Et ne parum hoc arbitremur: « Habes, inquit, *desponsatam*, et non *commendatam*, id est, necdum uxorem, necdum maritali vinculo copulatam. In eo vero quod ait, Neque enim de non conventuris Evangelista dixisset: *Priusquam convenirent*: quia nemo de non pransuro dicit, antequam pranderet, doleamne, an rideam, nescio ». Imperitiae arguam, an temeritatis accusem? Quasi si quis dixerit: Antequam in portu pranderem, ad Africam navigavi, non possit stare sententia, nisi ei in portu prandendum quandoque sit. Aut si velimus dicere: Paulus apostolus antequam ad Hispanias pergeret, Romae in vincula coniectus est. Aut certe illud: Helvidius antequam poenitentiam ageret, morte praeventus est: statim aut Paulo post vincula ad Hispanias sit eundum: aut Helvidio poenitentia agenda post mortem; cum Scriptura dicat: *In inferno autem quis confitebitur tibi?*³ Ac non potius sit intelligendum, quod *ante* praepositio, licet saepe consequentiam indicet, tamen nonnunquam ea tantum quae prius cogi-

*186

¹ Matth. I, 18 ss.

² Matth. I, 24-25.

³ Ps. VI, 6.

tabantur, ostendat. Unde nec necesse sit ut cogitata fiant, cum (*196) aliud ideo intervenierit, ne * ea quae cogitata sunt, fierent. Igitur cum Evangelista dicat: *Priusquam convenirent*, proximum nuptiarum tempus ostendit, et in eo iam rem fuisse ut, quae prius sponsa fuerat, esse uxor inciperet. Quasi dixerit: Antequam oscula amplexusque miscerent; antequam rem agerent nuptiarum, inventa est habens in utero. Inventa est autem a nullo alio, nisi a Ioseph, qui sponsae uterum tumentem pene iam licentia maritali, et curiosis oculis deprehendit. Non tamen sequitur, ut prioribus docuimus exemplis, eum cum Maria convenisse post partum, cuius conveniendi desiderium, uteri conceptione sublatum est. Quod autem in somnis dicitur ad Ioseph: *Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam*. Et rursum: *Exsurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut praecepit ei angelus Domini, et accepit uxorem suam*,¹ nullum movere debet, quasi ex eo quod *uor* est appellata, *sponsa* esse desierit: cum hanc esse Scripturae divinae consuetudinem noverimus, ut *sponsas* appellet *uxores*. Sicut in sequentibus Deuteronomii testimoniis approbatur: *Si quis*, (*187) *inquit, invenerit virginem desponsatam viro in campo, et vim * faciens dormierit cum ea, morte moriatur, quia humiliavit uxorem proximi sui*.² Et in alio loco: *Si autem fuerit adolescentula desponsata viro, et invenerit homo eam in civitate, et dormierit cum ea, educetis utrumque ad portas civitatis illius, et lapidabuntur lapidibus, et morientur. Adolescentula quidem, quia non proclamavit, cum esset in civitate: vir autem, quia humiliavit uxorem proximi sui: et eradicabitis malum [al. malignum] ex vobismetipsis*.³ Necnon et alibi: *Et quis ille homo, cui desponsata est uxor, et non accepit [al. accipiet] eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et homo alius accipiat eam*.⁴ Si cui autem scrupulus commovetur quare desponsata, et non potius sine sponso, sive (ut Scriptura appellat) marito, virgo conceperit, sciat triplicem fuisse rationem. Primo, ut per genealogiam Ioseph, cuius Maria cognata erat, origo quoque Mariae monstraretur. Secundo, ne iuxta legem Moysi ut adultera lapidaretur a populo. Tertio, ut ad Aegyptum fugiens haberet solatium, custodis potius quam mariti. Quis enim in tempore illo credidisset Virgini de sancto eam Spiritu concepisse; venisse angelum Gabriel, Dei detulisse mandatum; ac non magis quasi adulteram, iuxta exemplum Susannae, sententiae omnium condemnassent, cum (*197) hodie, toto iam credente mundo, * argumententur iudaei, Isaia di-

¹ Matth. I, 20, 24.

² Deut. XXII, 25.

³ Deut. XXII, 23-24.

⁴ Deut. XX, 7.

cente, *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium*¹ in hebraeo *iuvenculam* scriptum esse, non *virginem*, id est, AALMA, non BETHULA? Adversus quos in alio loco competentius disseremus. Denique excepto Ioseph, et Elisabeth, et ipsa Maria, paucisque admodum, si quos ab his audisse possumus aestimare, omnes Iesum filium aestimabant Ioseph; intantum, ut etiam Evangelistae opinionem vulgi exprimentes, quae vera historiae lex est, patrem eum dixerint Salvatoris, ut ibi: *Et venit in spiritu in templum* (haud dubium quin Simeon), *et cum inducerent parentes eius puerum Iesum, ut facerent de illo secundum consuetudinem legis.*² Et alibi: *Et erant pater illius et mater admirantes super his quae dicebantur de eo.*³ Et rursus: *Et ibant parentes eius per annum in Ierusalem in solempni die Paschae.*⁴ Ac deinde: *Et completis diebus cum reverterentur, * remansit puer Iesus* *188 *in Ierusalem, et non cognoverunt parentes eius.*⁵ Ipsa quoque Maria quae ad Gabrielem responderat, dicens: *Quomodo erit hoc, quia virum non cognovi*, quid de Ioseph loquitur, ausculta: *Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus et ego, dolentes quaerebamus te.*⁶ Non hic iudaeorum, ut plerique argumentantur, non illudentium vox est. Evangelistae patrem Ioseph dicunt: patrem Maria confitetur. Non quod (ut superius indicavi) vere pater Ioseph fuerit Salvatoris; sed quod ad famam Mariae conservandam, pater sit ab omnibus aestimatus, qui antequam moneretur ab angelo: *Ioseph, fili David, ne timueris accipere Mariam coniugem tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*⁷ cogitabat occulte dimittere eam. Intantum suum non esse, qui conceptus fuerat, confidebat. Sed iam satis docendi magis, quam respondendi studio disputatum est, cur Ioseph pater Domini, cur Maria appellata sit coniux: in quo et hoc breviter continetur, cur fratres eius quidam esse dicantur.

787

5. *Helvidius*. - Verum quia suum locum huic quaestiunculae reservamus, et ad reliqua festinat oratio: nunc illud est disserendum, quomodo Scriptura dicat: *Exsurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut praecepit ei angelus Domini, et accepit * uxorem suam, et non cognoscebat eam, donec peperit filium, et vocavit nomen eius Iesum.*⁸ In quo primum adversarius superfluo labore desudat, cogno-

PL
23, 188
(197)

(*198)

¹ Isa. VII, 14.² Lc. II, 27.³ Lc. II, 33.⁴ Lc. II, 41.⁵ Lc. II, 43.⁶ Lc. II, 48.⁷ Matth. I, 20.⁸ Matth. I, 24-25.

scendi verbum ad coitum magis, quam ad scientiam referendum: quasi hoc quisquam negaverit, et eas ineptias quas redarguit, aliquando prudens quispiam potuerit suspicari. Deinde vult docere, quod *donec*, sive *usque*, adverbium, certum tempus significet: quo completo fiat id, quod usque ad illud temporis quod praescriptum est, non fiebat, velut in praesenti: *Et non cognoscebat eam, donec peperit filium*. Apparet, inquit, cognitam esse post partum, cuius cognitionem filii tantum differebat generatio. Et ad hoc approbandum congerit de Scripturis exempla quamplurima, more andabatarum gladium in tenebris ventilans, et linguae sonum ad confodienda sui tantum corporis membra concutiens.

*189

* 6. *Hieronymus*. - Ad quod nos breviter respondemus, *et cognoscebat, et usque*, sermonem, in Scripturis sanctis, dupliciter intelligi. Et de eo quidem quod scriptum est, *cognoscebat*, ad coitum esse referendum, ipse disseruit: nullo dubitante, quin ad scientiam saepe referatur, ut ibi: *Remansit puer Iesus in Ierusalem et non cognoverunt parentes eius*.¹ Nunc illud est ostendendum, ut quomodo ibi consuetudinem Scripturae secutus est, sic etiam in *donec*, eiusdem Scripturae auctoritate frangatur, quae saepe certum tempus (ut ipse disseruit) in eius assumptione significat, saepe infinitum ut est illud, quod Deus ad quosdam loquitur in Propheta: *Ego sum, ego sum, et donec senescatis ego sum*.² Numquid postquam illi senuerint, Deus esse desistet? Et Salvator in Evangelio ad Apostolos: *Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*.³ Ergo post consummationem saeculi a discipulis suis Dominus abscedet, et tunc quando in duodecim solis iudicaturi sunt duodecim tribus Israel,⁴ Domini consortio fraudabuntur? Paulus quoque apostolus Corinthiis scribens: *Primitiae, ait, Christus: deinde hi qui sunt Christi, qui in adventu eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum destruxerit omnem principatum*

(*199)

* *et omnem potestatem et virtutem. Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius; omnia enim sub pedibus eius subiecit*.⁵ Esto, de homine dictum sit, non negamus de eo qui passus est crucem, qui postea sedere iubetur a dextris. Quid sibi vult hoc quod ait: *Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius?* Numquid tandiu regnaturus est Dominus, donec incipiant esse inimici sub pedibus eius; et postquam illi sub pedibus

¹ Lc. II, 43.

² Isa. XLIII; Ierem. VII.

³ Matth. XXVIII, 20.

⁴ Matth. XIX, 28.

⁵ I Cor. XV, 23-25.

fuerint, regnare desistet: cum utique tunc magis regnare incipiet, cum inimici coeperint esse sub pedibus? David quoque in quarto graduum psalmo: *Sicut oculi ancillae in manibus dominae suae, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.*¹ Ergo tandiu Propheta oculos habebit ad Dominum, quandiu misericordiam impetret, et post impetratam misericordiam, oculos torquet in terram? Qui in alio loco dicit: *Oculi mei defecerunt in salutare tuum et in verbum iustitiae tuae.*² Poteram super hoc innumerabilia exempla congerere, et omnem lacescentis procacitatem, testimoniorum nube celare; verum adhuc pauca subiiciam, ut his similia ipse sibi lector inveniatur.

7. Loquitur in Genesi sermo divinus: *Et tradiderunt Iacob deos alienos, qui erant in manibus eorum, * et in aures quae erunt in auribus eorum. Et abscondit ea Iacob subter terebinthum, quae est in Sichimis, et perdidit ea usque in hodiernum diem.*³ Item in fine Deuteronomii: *Et defunctus est Moyses servus Domini in terra Moab per verbum Domini, et sepelierunt eum in Geth, prope domum Phegor, et nemo scit sepulcrum eius usque in diem istum.*⁴ Certe hodiernus dies illius temporis aestimandus est, quo historia ipsa contexta est, sive Moysen dicere volueris auctorem Pentateuchi, sive Ezram eiusdem instauratorem operis, non recuso. Nunc hoc quaeritur, an id quod dictum est, *usque in diem istum*, ad illam referatur aetatem, qua libri editi sive conscripti sunt. Doceat igitur post illam diem tot iam annorum usque ad nos voluminibus exactis, aut idola, quae sub terebintho condita fuerant, reperta, aut Moysi tumulum investigatum, quia obnixè asserit, post *donec* et *usque*, esse incipere, quod tandiu non fuit quandiu *usque* completeretur, et *donec*. Quin potius animadvertat Scripturae sanctae idioma, et nobiscum, in quo haesitabat, intelligat ea, de quibus posset ambigi, si non fuissent scripta, signari, caetera * vero nostrae intelligentiae derelinqui. Si enim adhuc recenti tempore, viventibus his qui viderant Moysen, sepulcrum eius potuit ignorari multo magis tot saeculis praetereuntibus. Iuxta quod et illud intelligitur de Ioseph, Evangelistam id indicasse, de quo scandalum poterat moveri non eam cognitam esse a viro suo usque ad partum, ut multo magis intelligeremus cognitam non fuisse post partum, a qua tunc se abstinuit, cum adhuc de visione poterat fluctuare.

8. Ad summam, illud requiro, quare se abstinerit Ioseph usque

¹ Ps. CXXII, 2.

² Ps. CXVIII, 123.

³ Gen. XXXV, 4 ss.

⁴ Deut. XXXIV, 6.

ad partus diem. Respondebit utique, quia angelum audierit dicentem: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.*¹ Ad quod nos inferimus, et certe audierat, *Ioseph, fili David, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam.*² Prohibitum ei fuerat ne relinqueret, ne adulteram existimaret uxorem. Numquid et a congressu coniugis separatus fuerat, cum utique ne separaretur magis fuisset admonitus? Et audebat, inquit, vir iustus, Dei in utero audiens filium, de uxoris coitu cogitare? Pulchre. Qui ergo somnio tantum credidit, ut uxorem non auderet attingere; is postquam pastorum voce cognoverat, angelum Domini venisse de coelis, et dixisse ad eos: *Nolite timere; ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Domini in civitate David:*³ et cum eo laudes militiae concinuisse coelestis: *Gloria in excelsis Deo, et super terram pax * hominibus bonae voluntatis:* qui Simeonem iustum inter amplexus parvuli viderat praedicantem, *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum:*⁴ qui Annam prophetissam, magos, stellam, Herodem, angelos viderat; qui, inquam, miracula tanta cognoverat, Dei templum, Spiritus sancti sedem, Domini sui Matrem audebat attingere? Et certe *Maria conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo.*⁵ Ac ne impudenter [*al. imprudenter*] neges ista ignorasse Ioseph: *Et erant, inquit Lucas, pater illius et mater admirantes super his quae dicebantur de eo.* Licet tu mira impudentia haec in graecis codicibus falsata contendas, quae non solum omnes pene Graeciae tractatores in suis voluminibus reliquerunt; sed nonnulli quoque e latinis, ita ut in graecis habeatur, assumpserint. Nec necesse est nunc de exemplariorum varietate tractare, cum omne et Veteris et Novae Scripturae instrumentum in latinum sermonem * exinde translatum sit, et multo purior manere credenda sit fontis unda, quam rivi.

PL
23, 191
(201)

7. *Helvidius.* - « Haec, ais, apud me nugae sunt, et argumentationes superfluae; et disputatio magis curiosa, quam vera. Nunquid non potuit Scriptura dicere: *Et accepit uxorem suam, et non fuit amplius ausus contingere eam:*⁶ sicut de Thamar dixit et Iuda? Aut defuerunt Matthaeo verba quibus id quod intelligi volebat, posset

788

¹ Matth. I, 20.

² Ibid.

³ Lc. II, 10, 11.

⁴ Lc. II, 29, 30.

⁵ Lc. II, 51.

⁶ Gen. XXXVIII, 26.

effari? *Non cognovit* inquit, *eam donec peperit filium.*¹ Post partum ergo cognovit, cuius cognitionem ad partum usque distulerat ».

8. *Hieronymus.* - Si tam contentiosus es, iam nunc tua mente superaberis. Nolo mihi aliquod inter partum et coitum tempus interseras. Nolo dicas: *Mulier quaecunque concepit et peperit masculum immunda erit septem diebus, secundum dies secessionis et purgationis suae immundata erit; et octavo die circumcidet carnem praeputii eius, et triginta tribus diebus sedebit in sanguine puro, et omne sanctum non tanget,* et reliqua.² Statim eam invadat Ioseph: statim audiat per Ieremiam: *Equi insanientes in feminas facti sunt mihi, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.*³ Alioqui quomodo stare poterit *Non cognovit eam, donec peperit filium:* si post purgationis tempus exspectat: si quadraginta rursus diebus tanto tempore dilata libido differtur? Polluatur cruore puerpera: obstetrices suscipiant parvulum vagientem: maritus lassam teneat uxorem. Sic incipiant nuptiae, ne Evangelista mentitus * sit. Sed absit, ut hoc de matre Salvatoris et viro iusto sit aestimandum. Nulla ibi obstetrix: nulla muliercularum sedulitas intercessit. Ipsa pannis involvit infantem, ipsa et mater et obstetrix fuit: *Et collocavit eum,* inquit, *in praesepio, quia non erat ei locus in diversorio.*⁴ Quae sententia et apocryphorum deliramenta⁵ convincit, dum Maria ipsa pannis involvit infantem; et Helvidii expleri non patitur voluptatem, dum in diversorio locus non fuit nuptiarum.

*192

9. *Helvidius.* - Verum quia iam satis abundeque respondimus ad id quod proposuerat, *Antequam convenirent,* et, *Non cognovit eam, donec peperit filium,* ad tertiam veniendum est quaestionem, ut iuxta disputationis eius ordinem, etiam nostrae responsionis ordo procedat. Vult enim alios quoque filios Mariam procreasse; et ex eo quod scriptum est: *Ascendit autem Ioseph in civitatem David, ut profiteretur cum Maria uxore sua praegnante. Factum est autem cum ibi essent, impleti sunt dies, ut pareret, et peperit filium suum primogenitum:*⁶ * nititur approbans *primogenitum* non posse dici, nisi eum

(*202)

10. *Hieronymus.* - Nos autem ita definimus: Omnis unigenitus est primogenitus: non omnis primogenitus est unigenitus. Primoge-

¹ Matth. I, 25.

² Levit. XII, 2, 3, 4.

³ Ierem. V, 8.

⁴ Lc. II, 7.

⁵ Hieronymus significat praecipue *apocryphum Protoëvangeliium Iacobi.*

⁶ Lc. II, 4 ss.

nitus est, non tantum post quem et alii: sed ante quem nullus. *Omne*, inquit Dominus ad Aaron, *quod aperit vulvam, ab omni carne quae offertur Domino, ab homine usque ad pecus, tibi erunt: tantummodo pretiis redimant primogenita hominum, et primogenita pecorum immundorum.*¹ Definit sermo Dei, quid sit primogenitum; *Omne*, inquit, *quod aperit vulvam.* Alioqui si non est primogenitus, nisi is tantum, quem sequuntur fratres tandiu sacerdotibus primogenita non debentur, quandiu et alia fuerint procreata; ne forte partu postea non sequente, unigenitus sit, et non primogenitus. *Redemptio* inquit, *eius erit ab uno mense, aestimatio quinque siclorum. Siclus, secundum siclum sanctuarii, viginti oboli sunt. Tantummodo primogenita vitulorum, et primogenita ovium, et primogenita caprarum non redimes quia sancta sunt.*² Cogit me sermo Dei, ut omne, quod aperit vulvam, si de mundis animalibus sit, Deo voveam; si de immundis, redimam, dans pretium sacerdoti. Possum respondere, et dicere. Quid me in unius mensis stringis articulo? Quid primogenitum vocas, quem an fratres sequantur, ignoro? Exspecta donec nascatur sedundus. * Nihil debeo sacerdoti, nisi et ille fuerit procreatus, per quem is qui ante natus est, incipiat esse primogenitus. Nonne mihi ipsi apices loquentur, et me stultitiae redarguent, eum esse dictum primogenitum, qui aperiat vulvam, non qui habeat et fratres? Denique interrogo de Ioanne, quem constat esse unigenitum, an et primogenitus fuerit? Utrumne et ipse secundum legem, pro toto ei legi fuerit obnoxius? Ambigi non potest. Certe de Salvatore Scriptura sic loquitur: *Cum expleti essent dies purificationis eorum, secundum legem Moysi, duxerunt eum in Ierusalem, ut offerrent eum Domino: sicut scriptum est in lege Domini; Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur, et ut darent hostias secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.*³ Si haec lex tantum ad primogenitos pertinet, primogenitum autem sequentes faciunt, non debuit lege primogeniti teneri, qui de sequentibus ignorabat. Sed

(*203) quia tenetur lege primogeniti, etiam * ille quem fratres caeteri non sequuntur: colligitur eum primogenitum vocari, qui vulvam aperiat et ante quem nullus sit, non eum quem frater post genitus subsequatur. Moyses scribit in Exodo: *Factum est autem circa mediam noctem, et Dominus percussit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui sedebat super thronum eius, usque ad*

¹ Exod. XXXIV, 19, 20; Num. XVIII, 15.

² Num. XVIII, 16, 17.

³ Lc. II, 22 ss.

*primogenitum captivae quae est ad lacum, et omne primogenitum pecoris.*¹ Responde mihi: Qui tunc ab exterminatore fuerant interempti, primogeniti fuerunt an et unigeniti? Si primogeniti tantum illi vocantur, qui fratres habent ergo ab internecone unigeniti liberati sunt. Si autem ut unigeniti caesi sunt, contra sententiam factum est, ut inter primogenitos et unigeniti morerentur. Aut unigenitos liberabis a poena, et ridiculus eris: aut si confiteberis interfectos, ingratis obtinebimus, et unigenitos primogenitos appellari.

11. *Helvidii ultima propositio.* - Extrema propositio fuit (licet id ipsum in primogenito voluerit ostendere), fratres Domini in Evangelii nominari, ut ibi: *Ecce mater eius et fratres eius stabant foris, quaerentes loqui cum eo.*² Et alibi: *Post haec descendit Capharnaum, ipse et mater eius, et fratres * eius.*³ Et ibi: *Dixerunt ergo fratres eius ad eum: Transi hinc, et vade in Iudaeam, ut et discipuli tui videant opera tua quae facis. Nemo enim aliquid in occulto faciens, quaerit ipse in palam esse. Si haec facis, manifesta teipsum mundo.*⁴ Ioanne desuper inferente: *Neque enim fratres eius tunc credebant in eum.*⁵ Item Marcus et Matthaeus: *Et docebat eos in synagoga eorum in patria sua, ita ut stuperent, et dicerent: Unde huic omnis haec sapientia et virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius Iacobus et Ioseph, et Simon et Iudas, et sorores eius omnes apud nos sunt?*⁶ Lucas quoque in Actibus Apostolorum ita refert: *Hi omnes erant instantes unanimes in oratione cum mulieribus et Maria matre Iesu, et fratribus ipsius.*⁷ Necnon et Paulus * apostolus in eadem historiae veritate pari voce concordat: *Ascendi autem secundum revelationem, et neminem vidi, nisi Petrum et Iacobum fratrem Domini.*⁸ Et rursum in alio loco: *Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? Numquid non habemus potestatem ucores circumducendi, sicut et caeteri apostoli, et fratres Domini et Cephas?*⁹ Et ne forte aliquis iudaeorum testimonium non admitteret, qui etiam nomina fratrum illius ediderunt, simili eos asserens [*al. asseris*] in fratribus errore deceptos, quo « in patre aestimando sunt lapsi, argute praecavit, et ait: Haec eadem vocabula ab evan-

¹ Exod. XII, 29.

² Le. VIII, 20.

³ Io. II, 12.

⁴ Io. VII, 3, 4.

⁵ Io. VII, 5.

⁶ Matth. XIII, 54, 55, 56; Marc. VI, 1-3.

⁷ Act. I, 14.

⁸ Galat. I, 18, 19.

⁹ I Cor. IX, 4-5.

gelistis in alio loco nominari, et eosdem esse fratres Domini, filios Mariae ». Matthaeus loquitur: *Erant autem ibi* (haud dubium quoniam ante crucem Domini) *et mulieres multae a longe spectantes, quae secutae fuerant Iesum a Galilaea, ministrantes illi. Inter quas erant Maria Magdalene, et Maria Iacobi et Ioseph mater, et mater filiorum Zebedaei.*¹ Item Marcus: *Erant autem et mulieres a longe aspicientes, inter quas erant Maria Magdalene, et Maria Iacobi minoris, et Ioseph mater Salome:*² ibique post modicum: *Et aliae multae quae ascenderant cum eo in Ierusalem.* Necnon et Lucas: *Erant autem Maria Magdalene et Ioanna, et Maria Iacobi, et caeterae cum eis.*³

*195

12. *Hieronymus.* - Haec ideo replicavimus, ne * calumniatur et clamitet, ea quae pro se faciant, a nobis esse subtracta, et sententiam suam, non testimoniis Scripturarum, sed lubrica disputatione convulsam. « Ecce inquit, Iacobus et Ioseph filii Mariae, iidem quos iudaei fratres appellaverunt. Ecce Maria Iacobi minoris et Iosetis mater. Minoris Iacobi, ad distinctionem maioris, qui erat illius Zebedaei, sicut et in alio loco Marcus ponit: *Maria autem Magdalene, et Maria Iacobi et Iosetis, viderunt ubi poneretur: et transacto Sabbato, emerunt aromata, et venerunt ad monumentum.*⁴ Et utique ait: Quam miserum erit et impium de Maria hoc sentire, ut cum aliae feminae curam sepulturae Iesu habuerint, matrem eius dicamus * absentem: aut alteram esse Mariam, nescio quam, confin-gamus: praesertim cum Evangelium Ioannis testetur praesentem eam illic fuisse, quando illam de cruce Dominus iam viduam, ut matrem Ioanni commendabat. Aut numquid evangelistae et falluntur et fallunt, ut eorum Mariam matrem dicerent, quos iudaei fratres Iesu esse dixerunt »?

(*205)

13. O furor caecus, et in proprium exitium mens vesana! Dicis ad crucem Domini matrem eius fuisse praesentem, dicis Ioannis discipulo ob viduitatem et solitudinem commendatam: quasi iuxta te non haberet quatuor filios, et innumeras filias, quarum consortio frueretur? Viduam quoque nominas, quod Scriptura non loquitur. Et cum omnia evangelistarum exempla proponas, solius tibi Ioannis verba non placent. Dicis transitorie, ad crucem Domini eam fuisse praesentem, ne consulto praeteriisse videaris: et tamen quae cum illa mulieres fuerint, siles. Ignoscerem nescienti, nisi viderem consulto reticentem. Audi, itaque, Ioannes quid dicat: *Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, et soror matris eius Maria Cleophae,*

¹ Matth. XXVII, 55, 56.

² Marc. XV, 40.

³ Lc. XXIV, 10.

⁴ Marc. XV, 47; XVI, 1.

*et Maria Magdalene.*¹ Nulli dubium est, duos fuisse apostolos Iacobi vocabulo nuncupatos, Iacobum Zebedaei, et Iacobum Alphaej. Istum, nescio quem minorem Iacobum, quem Mariae filium, nec tamen matris Domini Scriptura commemorat, apostolum vis esse, an non? Si apostolus est, Alphaei filius erit, et credet in Iesum; et non erit de illis fratribus, de quibus scriptum est: *Neque enim tunc fratres eius credebant in eum.*² Si non est apostolus, sed tertius nescio qui Iacobus, quomodo est frater * Domini putandus, et quomodo tertius ad distinctionem maioris appellabitur minor, cum maior et minor, non inter tres, sed inter duos soleant praebere distantiam; et frater Domini apostolus sit, Paulo dicente: *Deinde post triennium veni Ierusalem videre Petrum, et mansi apud illum diebus quindecim. Alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini?*³ Et in eadem Epistola: *Et cognita gratia, quae data est mihi, Petrus et Iacobus et Ioannes, qui videbantur * columnae esse.*⁴ Ne autem hunc putes Iacobum filium Zebedaei, lege Actus Apostolorum. Iam ab Herode fuerat interemptus. Restat conclusio, ut Maria ista quae Iacobi minoris scribitur mater, fuerit uxor Alphaei, et soror Mariae matris Domini, quam Mariam Cleophae Ioannes evangelista cognominat, sive a patre, sive gentilitate familiae aut quacunquē alia causa ei nomen imponens. Si [*al. Sin*] autem inde tibi alia atque alia videtur, quod alibi dicatur: *Maria Iacobi minoris mater:* et hic *Maria Cleophae* [*al. Cleophe*]: disce Scripturae consuetudinem, eundem hominem diversis nominibus nuncupari. *Raguel* socer Moysi, et *Iethro* dicitur. *Gedeon*, nullis causis immutati nominis ante praemissis, subito *Ierobaal* legitur. *Ozias* rex Iuda, vicissim *Azarias* vocatur. Mons *Thabor*, *Itabyrium* dicitur. Rursum *Hermom* Phoenices cognominant *Sanior*, et Amorraeus cognominat eum *Sannir*. Eadem coeli plaga tribus nominibus appellatur, *Nageb*, *Theman*, *Darom*; lege Ezechiel. *Petrus*, et *Simon* dicitur, et *Cephas*. Iudas *zelotes*, in alio Evangelio *Thaddaeus* dicitur: multaquē alia quae ad exemplum horum pertinent ipse sibi de omnibus Scripturis lector poterit congregare.

14. Nunc illud est quod conamur ostendere, quemadmodum fratres Domini appellentur filii materterae eius, Mariae, qui antea non credentes, postea crediderunt. Licet fieri potuerit, ut uno statim credente, alii diu increduli fuerint, et hanc fuisse matrem Iacobi et Iosetis, id est, Mariam Cleophae uxorem Alphaei, et hanc

¹ Io. XIX, 25.

² Io. VII, 5.

³ Galat. I, 18-19.

⁴ Galat. II, 9.

dictam Mariam Iacobi minoris. Quae si esset mater Domini, magis eam, ut in omnibus locis, matrem illius appellasset et non aliorum dicendo matrem, alterius voluisset intelligi. Verum in hac parte contentiosum funem non traho, alia fuerit Maria Cleophae, alia Maria Iacobi et Iosetis, dummodo constet, non eandem Mariam Iacobi et Iosetis * esse, quam matrem Domini. Et unde ais, fratres Domini dicti sunt, qui non erant fratres? Iam nunc doceberis, quatuor modis in Scripturis divinis fratres dici, natura, gente, cognatione, affectu. Natura, Esau, Iacob, duodecim patriarchae, Andreas (*207) et Petrus, Iacobus et * Ioannes. Gente, qua omnes iudaei inter se fratres vocantur, ut in Deuteronomio: *Si autem emeris fratrem tuum, qui est Hebraeus, vel quae est Hebraea, serviet tibi sex annis; et septimo anno dimittes eum liberum abs te.*¹ Et in eodem: *Constituendo constitues super te principem, quem elegerit Dominus Deus tuus, eum qui ex fratribus tuis sit. Non enim poteris constituere super te hominem alienigenam, quia [Fort. qui] non est frater tuus.*² Et rursum: *Ne viso vitulo fratris tui, vel ove eius errantibus per viam, negligas ea: reversione reduces ea fratri tuo. Quod si non appropinquat tibi frater tuus, neque noveris eum, colliges ea intra domum tuam; et erunt tecum donec quaerat ea frater tuus, et reddes ei.*³ Et apostolus Paulus, *Optabam, inquit, ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, cognatis secundum carnem, qui sunt Israëlitae.*⁴ Porro cognatione fratres vocantur, qui sunt de una familia, id est, patria: quas latini paternitates interpretantur: cum ex una radice multa generis turba diffunditur, ut in Genesi. *Dixit autem Abraham ad Lot: Non sit rixa inter me et te, et inter pastores meos et pastores tuos, quia homines fratres nos sumus. Ibiq[ue], Et elegit sibi Lot regionem Iordanis, et elevavit Lot ab Oriente, et discesserunt unusquisque a fratre suo.*⁵ Et certe Lot non est frater Abrahæ, sed filius fratris eius Aram. Thara quippe genuit Abraham et Nachor et Aram: et Aram genuit Lot. Et rursum: *Abraham autem erat annorum septuaginta quinque, cum exiret de Charan. Et sumpsit Abraham Saram uxorem suam, et Lot filium fratris sui.*⁶ Quod si adhuc dubitas fratrem fratris filium nuncupari, accipe exemplum. *Cum autem audisset Abraham, quia captivus ductus est Lot frater suus, numeravit vernaculos suos trecentos*

¹ Deut. XV, 12.

² Deut. XVII, 14-15.

³ Deut. XXII, 1-2.

⁴ Rom. IX, 3, 4.

⁵ Gen. XIII, 8, 11.

⁶ Gen. XII, 4, 5.

*decem et octo.*¹ Et cum caedem nocturni impetus descripsisset, adiecit: *Et reduxit omnem equitatum Sodomorum, et Lot fratrem suum revocavit.*² * Sufficiant haec ad ea quae diximus approbanda. Sed ne in aliquo cavilleris, et te quasi lubricus anguis evolvas, testimoniorum * stringendus es vinculis, ne querulus sibilis, et dicas, te magis argumentationibus tortuosis, quam Scripturarum veritate superatum. Iacob, Isaac filius ac Rebeckae, cum fratris insidias metuens, Mesopotamiam perrexisset, accessit et devolvit lapidem ab ore putei, et adaquavit oves Labam fratris matris suae.³ *Et osculatus est Iacob Rachel, et exclamans voce sua, ploravit, et indicavit Rachel, quia frater est patris eius, et quia filius Rebeckae est.*⁴ Ecce et hic eadem lege qua supra, frater, sororis filius appellatur. Et iterum; *Dixit autem Laban ad Iacob: Quoniam frater meus es, non servies mihi gratis.*⁵ Dic mihi, quae sit merces tua. Expletis itaque viginti annis, cum ignorante socero, uxoribus filiisque comitatus reverteretur ad patriam, consecutus est cum Laban in monte Galaad. Et cum idola quae Rachel occultabat quaesita non invenisset in sarcinis, respondit Iacob, et dixit ad Laban: *Quae culpa mea est, et quod delictum meum, quod persecutus es me? Et quare scrutatus es omnia vasa mea? Quid invenisti de omnibus tuis? Pone hic in conspectu fratrum tuorum et fratrum meorum: et redarguent inter nos duos.*⁶ Responde qui sint isti fratres Iacob et Laban, qui tunc fuerant in praesenti. Esau certe frater Iacob absens erat et Laban filius Bathuel fratres, excepta sorore Rebecca, non habuit.

15. Innumerabilia sunt istiusmodi libris inserta divinis. Sed ne longum faciam, ad extremam divisionis partem revertar, id est, et affectu fratres dici, qui in duo scinditur, in spiritale et in commune. In spiritale, quia omnes Christiani fratres vocamur, ut ibi: *Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum.*⁷ Et in alio psalmo Salvator: *Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis.*⁸ Et alibi: *Vade, dic fratribus meis.*⁹ Porro in commune, quia omnes ex uno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur. *Dicite, ait, his qui oderunt vos, fratres nostri estis.*¹⁰ Et apostolus ad Corinthios:

¹ Gen. XIV, 14.

² Gen. XIV, 16.

³ Gen. XXVIII et XXIX.

⁴ Gen. XXIX, 11, 12.

⁵ Gen. XXIX, 15.

⁶ Gen. XXXI, 36, 37.

⁷ Ps. CXXXII, 1.

⁸ Ps. XXI, 23.

⁹ Io. XX, 17.

¹⁰ Isa. ult. cap. sec. LXX.

(*209)
*199 *Si quis frater nominatur fornicator, * aut avarus, aut idolis * serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere,¹ et caetera his similia. Interrogo nunc, iuxta quem modum fratres Domini in Evangelio intelligas appellari. Iuxta naturam! Sed Scriptura non dicit, nec Mariae eos vocans filios, nec Ioseph. Iuxta gentem? Sed absurdum est, ut pauci ex iudaeis vocati sint fratres cum omnes qui ibi erant hac lege iudaei, fratres potuerint appellari. Iuxta affectum humani iuris ac spiritus? Verum si sic, qui magis fratres quam apostoli, quos docebat intrinsecus, quos matres vocabat et fratres? Aut si omnes quia homines, fratres stultum fuit nuntiari quasi proprium, *Ecce fratres tui quaerentes* [*al. quaerunt*] *te*, cum generaliter omnes homines hoc iure sint fratres. Restat igitur, ut iuxta superiorem expositionem fratres eos intelligas appellatos, cognatione, non affectu; non gentis privilegio, non natura. Quomodo Lot Abrahae, quomodo Iacob Laban est appellatus frater, quomodo et filiae Salphaad accipiunt Clerum inter fratres suos, quomodo et Abraham ipse Saram sororem suam habuit uxorem. Etenim ait: *Vere soror mea est de patre, sed non de matre,*² id est, fratris est filia, non sororis. Alioqui quale est, ut Abraham vir iustus, patris sui filiam coniugem sumpserit, cum in primis hominibus propter aurium sanctitatem idipsum Scriptura non nominet, malens intelligi, quam proferri; et Deus lege postea sanciat, ac minetur: *Qui acceperit sororem suam de patre suo, vel de matre sua, et viderit turpitudinem eius, ipsa viderit turpitudinem illius, opprobrium est: et exterminabuntur coram filiis generis sui. Turpitudinem sororis suae detexit, peccatum suum recipiet.*³*

(*210)
*200 16. Imperitissime hominum, ista non legeras, et toto Scripturarum pelago derelicto, ad iniuriam * Virginis tuam rabiem contulisti, in exemplum eius * quem fabulae ferunt, cum vulgo esset ignotus, et nihil boni posset facinoris excogitare, quo nobilis fieret, Dianae incendisse templum: et nullo prodente sacrilegium, fertur ipse in medium processisse, clamitans sese incendium subiecisse: sciscitantibus Ephesi principibus, quam ob causam hoc facere voluisset, respondisse: Ut quia bene non poteram, male omnibus innotescerem. Et hoc quidem graeca narrat historia. Tu vero templum Dominici corporis succendisti, tu contaminasti sanctuarium Spiritus sancti, ex quo vis quadrigam fratrum, et sororum processisse congeriem. Denique cum iudaeis voce sociata, dicis: *Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius Iacobus, et Io-*

¹ I Cor. V, 11.

² Gen. XX, 12.

³ Levit. XVIII, 9.

ses, et Simon, et Iudas, et sorores omnes apud nos sunt? ¹ Omnes, nisi de turba, non dicitur. Quis, te oro, ante hanc blasphemiam noverat, quis dupondii supputabat? Consecutus es quod volebas, nobilis es factus in scelere. Ego ipse qui contra te scribo, cum in eadem tecum urbe consistam albus, ut aiunt, aterve sis, nescio. Praetermitto vitia sermonis, quibus omnis liber tuus scatet. Taceo ridiculum exordium. O tempora! O mores! Non quaero eloquentiam; quam ipse non habens, in fratre Craterio requisisti. Non, inquam, flagito linguae nitorem, animae quaero puritatem. Apud Christianos enim soloecismus est magnus et vitium, turpe quid vel narrare, vel facere. Ad calcem venio, et te cornuta interrogatione concludo, sicque tecum agam, quasi superius nihil egerim: eodem modo dictos esse fratres Domini, quo Ioseph dictus est pater, *Ego, inquit, et pater tuus, dolentes quaerebamus te.*² Mater haec loquitur, non iudaei. Et ipse evangelista referens: *Et erant pater et mater illius admirantes super his * quae dicebantur de eo,*³ et his similia, quae iam enumeravimus, in quibus parentes vocantur. Ac ne forte de exemplariorum * varietate causeris, quia tibi stultissime persuasisti graecos codices *201 esse falsatos, ad Ioannis Evangelium venio, in quo planissime scribitur: *Invenit Philippus Nathanael, et ait illi: Quem scripsit Moyses in lege et prophetarum, invenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth.*⁴ Certe hoc in tuo codice continetur. Responde mihi, quomodo Iesus sit filius Ioseph, quem constat de Spiritu sancto esse procreatum? Vere Ioseph pater fuit? Quamvis sis hebes, dicere non audebis? An putabatur? Eodem modo aestimentur et fratres, quo aestimatus est et pater.

789

17. Sed quoniam iam e cautibus et confragosis locis enavigavit oratio, pandenda sunt vela, et in epilogos illius irruendum, in quibus sciolus sibi visus, Tertullianum in testimonium vocat, et Victorini Petovionensis episcopi verba proponit. Et de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quam Ecclesiae hominem non fuisse. De Victorino vero id assero, quod et de evangelistis, fratres eum dixisse Domini, non filios Mariae. Fratres autem eo sensu, quem superius exposuimus, propinquitate, non natura. Verum nugas terimus, et fonte veritatis omisso, opinionum rivulos consectamur. Nunquid non possum tibi totam veterum scriptorum * seriem commovere: (*212) Ignatium, Polycarpum, Irenaeum, Iustinum martyrem, multosque alios apostolicos et * eloquentes viros, qui adversus Ebionem, et *202

PL
23, 201
(211)¹ Matth. XIII, 55; Marc. VI, 3.² Lc. II, 48.³ Lc. II, 33.⁴ Io. I, 45.

Theodotum, Byzantium, Valentinum, haec eadem sentientes, plena sapientiae volumina conscripserunt? Quae si legisses aliquando, plus saperes. Sed melius puto breviter ad singula respondere, quam diutius immorando, volumen extendere.

18. In illud nunc impetum facio, in quo tu virginitatem et nuptias comparando, disertus esse voluisti. Risimus in te proverbium, *Camelum videmus saltitantem*. Dicis: «Nunquid meliores sunt virgines Abraham, Isaac, et Iacob, qui habuere coniugia? Nunquid non quotidie Dei manibus parvuli finguntur in ventribus, ut merito erubescere debeamus, Mariam nupsisse post partum? Quod sic illis turpe videtur, superest ut non credant, etiam Deum per genitalia virginis natum. Turpius est enim iuxta eos, Deum per virginis pudenda genitum, quam virginem suo viro nupsisse post partum». Iunge, si libet, et alias naturae contumelias, novem mensibus uterum insolescentem, fastidia, partum, sanguinem, pannos. Ipse tibi describatur infans, tegmine membranorum solito convolutus. Ingerantur dura praesepia, vagitus parvuli, octavae diei circumcisio, tempus purgationis, ut probetur immundus. Non erubescimus, non silemus.

(*213) Quanto sunt humiliora quae pro me passus est, tanto plus * illi debeo. Et cum omnia replicaveris, cruce nihil contumeliosius proferes,

*203 * quam profitemur, et credimus, et in qua de hostibus triumphamus.

19. Sed ut haec quae scripta sunt, non negamus, ita ea quae non scripta, renuimus. Natum Deum esse de Virgine credimus, quia legimus. Mariam nupsisse post partum, non credimus, quia non legimus. Nec hoc ideo dicimus, quo nuptias condemnemus, ipsa quippe virginitas fructus est nuptiarum: sed quod nobis de sanctis viris temere aestimare nihil liceat. Possumus enim hac aestimatione possibilitatis contendere, plures quoque uxores habuisse Ioseph, quia plures habuerit Abraham, plures habuerit Iacob; et de his esse uxoribus fratres Domini, quod plerique non tam pia quam audaci temeritate confingunt. Tu dicis Mariam virginem non permansisse: ego mihi plus vindico etiam ipsum Ioseph virginem fuisse per Mariam, ut ex virginali coniugio virgo filius nasceretur. Si enim in virum sanctum fornicatio non cadit, et aliam eum uxorem habuisse non scribitur: Mariae autem quam putatus est habuisse, custos potius fuit, quam maritus: relinquatur, virginem eum mansisse cum Maria, qui pater Domini meruit appellari.

20. Et quia de comparatione virginitatis et nuptiarum sum aliqua dicturus, obsecro lecturos ne me putent nuptiis detraxisse in virginum laude, et aliquam fecisse distantiam inter sanctos veteris Testamenti et novi, id est, inter eos qui habuere coniugia, et hos qui a complexu mulierum penitus recesserunt, verum pro conditione

temporum alii eos tunc subiacuisse sententiae, et alii nos, in quos fines saeculorum decurrerunt. Quandiu lex illa permansit: *Crescite, et multiplicamini, et replete terram;*¹ et, *Maledicta sterilis, quae non parit semen in Israël,*² nubebant omnes, et nubebantur, et derelictis parentibus, fiebant una caro. Quando vero vox illa per-tonuit: *Tempus breviatum est: reliquum est, ut et qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant: adhaerentes Domino, unus cum eo efficimur spiritus.*³ Et quare? *Quia qui sine uxore est, cogitat ea quae Dei sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quae sunt huius mundi, quomodo placeat uxori. Et divisa est mulier, et virgo, quae non est nupta, cogitat quae sunt Dei, ut sit sancta corpore et spiritu. Nam quae nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro.*⁴ Quid oblatras? Quid repugnans? Vas electionis haec loquitur, *Divisa est, dicens, * mulier, et virgo.* Vide quantae felicitatis sit, quae et nomen sexus amiserit. Virgo iam mulier non vocatur. *Quae non est nupta, cogitat quae sunt Domini, ut sit sancta corpore et spiritu.* Virginis definitio, sanctam * esse corpore et spiritu; quia nihil prosit carnem habere virginem, si mente quis nupserit. *Quae vero nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro.* Idem tu putas esse diebus et noctibus vacare orationi, vacare ieiuniis; et ad adventum mariti expolire faciem, gressum frangere, simulare blanditias? Illa hoc agit, ut turpior appareat, et naturae bonum infuscet iniuria. Haec ad speculum pingitur, et in contumeliam artificis conatur pulchrior esse quam nata est. Inde infantes garriunt, familia perstreperit, liberi ab oculis et ab ore dependent, computantur sumptus, impendia praeparantur. Hinc cocorum accincta manus carnes terit, hinc textricum turba commurmurat: nuntiatur interim vir venisse cum sociis. Illa ad hirundinis modum lustrat universa penetralia, si totus rigeat, si pavimenta verrerint, si ornata sint pocula, si prandium praeparatum. Responde, quaeso, inter ista ubi sit Dei cogitatio? Et hae felices domus? Caeterum ubi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor? Parasitus in contumeliis gloriatur: ingrediuntur expositae libidinum victimae, et tenuitate vestium unde impudicis oculis ingeruntur. His infelix uxor, aut laetatur, et perit: aut offenditur, et maritus in iurgia concitatur. Hinc discordia, seminarium repudii. Aut si aliqua invenitur domus, in qua ista non fiant, quae rara avis est: tamen ipsa dispensatio domus, liberorum educatio, necessitates mariti,

¹ Gen. I, 28.

² Exod. XXIII, 26.

³ I Cor. VII, 29.

⁴ I Cor. VII, 32, 33 ss.

correctio servulorum, quam a Dei cogitatione non avocent? *Defecerunt*, inquit Scriptura, *Sarae muliebria*:¹ post quod dicitur ad Abraham: *Omnia quaecumque dicit tibi Sara, audi vocem eius*.² Quae non est in partus anxietatibus et dolore, quae deficientibus menstrui cruoris officiis, mulier esse desiit, a Dei maledictione fit libera: nec est ad virum conversio eius, sed e contrario vir subiicitur ei, et Domini ei voce praecipitur, *Omnia quaecumque tibi dicit Sara, audi vocem eius*: et sic incipiunt vacare orationi. Quia quando in coniugio debitum solvitur, orandi praeteritur instantia.

21. Non negamus viduas, non negamus maritatas [*al. maritas*], sanctas mulieres inveniri; sed quae uxores esse desierint, quae in ipsa necessitate coniugii virginum imitentur castitatem. Hoc est, quod * Apostolus breviter, Christo in se loquente, testatus est: *Innupta cogitat quae Dei sunt, quomodo placeat Deo: nupta vero cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro*:³ nobis super hoc campum intelligentiae derelinquens. Neque tamen alicui necessitatem imponit aut laqueum, sed id quod honestum est suadet, volens omnes esse sicut * seipsum. Et quanquam de virginitate praeceptum Domini non habeat: quia ultra homines est; et quodammodo impudentis erat, adversum naturam cogere, alioque modo dicere. Volo vos esse, quod angeli sunt: unde et virgo maioris est mercedis, dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit; nihilominus in cohaerentibus infert: *Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quia bonum est homini sic esse. Quae est ista necessitas? Vae praegnantibus et nutrientibus in illa die*.⁴

Ideo silva succrescit, ut postea recidatur. Ideo ager seritur, ut metatur. Iam plenus est orbis, terra nos non capit. Quotidie bella nos secant, morbi subtrahunt, naufragia absorbent, et nihilominus de terminis litigamus? De hoc numero sunt illi, qui Agnum sequuntur,⁵ qui vestimenta sua non coinquinaverunt, * virgines enim permanserunt. Observa quid significet, *coinquinaverunt*. Ego non audeo exponere, ne Helvidius calumniatur. Quod autem ais * quasdam esse virgines tabernarias, ego tibi plus dico, esse in his et adulteras, et, quo magis mireris, clericos esse caupones, et monachos impudicos. Sed quis non statim intelligat, nec tabernariam virginem, nec adulterum monachum, nec clericum posse esse cauponem? Nunquid vir-

¹ Gen. XVIII, 11.

² Gen. XXI, 12.

³ I Cor. VII, 34.

⁴ Matth. XXIV, 19; Marc. XIII, 17.

⁵ Apoc. XIV, 4.

ginitatis [*al.* virginitas] est culpa, si simulator virginitatis in crimine est? Ego certe, ut aliis personis praetermissis ad Virginem veniam: quae institorias exercet artes, nescio an corpore quod scio, spiritu virgo non permanet.

22. Rhetoricati sumus, et in morem declamatorum, paululum lusimus. Tu nos, Helvidi, coëgisti, qui iam Evangelio coruscante, eiusdem vis esse gloriae virgines et maritatae [*al.* maritas]. Et quia arbitror te veritate superatum, ad detractionem vitae meae et ad maledicta converti (solent enim hoc et mulierculae facere, quae victoribus dominis male optant in angulis), illud dico praeveniens, gloriae mihi fore tua convicia, cum eodem quo Mariae detraxisti, ore me laceres, et caninam facundiam servus Domini pariter et mater.

EPISTOLA XXII (384)

- 790 19. [...] *Exiet virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet.*¹ PL 22, 406
Virga Mater est Domini, simplex, pura, sincera, nullo extrinsecus germine cohaerente, et ad similitudinem Dei unione foecunda. Virgae flos Christus est, dicens: *Ego flos campi, et lilium convallium.*² Qui et in alio loco, lapis praedicatur abscissus de monte sine manibus,³ significante Propheta, virginem nasciturum esse de Virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum, ut ibi: *Sinistra eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.*⁴
- 791 21. [...] Postquam vero Virgo concepit in utero, et peperit nobis puerum, *cuius principatus in humeros eius,*⁵ Deum, fortem, patrem futuri saeculi, soluta maledictio est. Mors per Evam: vita per Mariam. Ideoque et ditius virginitatis donum fluxit in feminas, quia coepit a femina. PL 22, 408
- 792 38. [...] Propone tibi beatam Mariam, quae tantae exstitit puritatis, ut Mater Domini esse mereretur. Ad quam cum Angelus Gabriel in viri specie descendisset, dicens: *Ave gratia plena, Dominus tecum,*⁶ consternata et perterrita, respondere non potuit. Nunquam enim a viro fuerat salutata. Denique nuntium discit et loquitur. Et quae hominem formidabat, cum Angelo fabulatur intrepida. Potes et tu esse Mater Domini. PL 22, 422

¹ Isa. XI, 1.

² Cant. II, 1.

³ Dan. II, 34.

⁴ Cant. II, 6.

⁵ Isa. IX, 6.

⁶ Lc. I, 28.

EPISTOLA XLVI (386)

PL
22, 484

2. [...] Haec terra montuosa, et in sublimi sita: quantum a deliciis saeculi vacat, tantum maiores habet delicias spiritus. Denique et Maria mater Domini, postquam ad eam Angeli est facta promissio, et uterum suum intellexit esse domum filii Dei, derelictis campetribus ad montana perrexit.

793

COMMENTARIUS IN ECCLESIASTEN (388-389)

PL
23, 1098
(1154)

[...] Beata terra Ecclesiae, cuius rex est Christus Filius ingenitorum; de Abraham, Isaac, et Iacob, prophetarum quoque et sanctorum omnium stirpe descendens, quibus peccatum non fuit dominatum; et ob id vere fuerunt liberi. Ex quibus nata est Virgo liberior sancta Maria, nullum habens fruticem, nullum germen ex latere; sed totus fructus eius erupit in florem, loquentem in Cantico canticorum: *Ego flos campi, et lilium convallium*.¹

794

COMMENTARIUS IN EPISTOLAM AD GALATAS (ca 388)

PL
26, 372
(398)

Lib. II, cap. IV, 4, 5. *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege: ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus*. Diligenter attendite quod non dixerit, *factum per mulierem*: quod Marcion et caeterae haereses volunt, quae putativam Christi carnem simulant: sed *ex muliere*, ut non per illam, sed ex illa natus esse credatur. Quod autem sanctam et beatam Matrem Domini, mulierem, non Virginem nominavit, hoc idem et in Evangelio κατὰ Ματθαῖον scriptum est, quando uxor appellatur Ioseph,² et ab ipso Domino quasi mulier increpatur.³ Non enim necesse erat semper quasi caute et timide Virginem dicere, cum mulier sexum magis significet quam copulam viri: et secundum intelligentiam graecitatis, γυνή tam uxor quam mulier valeat interpretari. Sed ut cuncta praeteream: quomodo sub lege factus est, ut eos qui sub lege erant, redimeret: sic propter illos qui nati erant ex muliere, ex muliere nasci voluit.

795

PL
26, 414
(442)

Lib. III, Cap. V, 18. [...] Et quomodo in caenum et barathrum mortis propter nos descendit, qui orabamus dicentes: *Quis me libe-*

796

¹ CCL LXXII, 341; Cant. II, 1.² Matth. I, 19.³ Io. II, 4.

*rabit de corpore mortis huius?*¹ ita et ex muliere nasci voluit, et esse sub lege, ut eos qui nati erant de muliere, et sub lege, salvaret. Et certe non est natus de muliere, id est, de nupta, sed de virgine. Verum abusive virgo mulier appellata est, propter eos qui illam fuisse virginem nesciebant. Ut itaque propter illos, qui sanctam Mariam arbitrabantur maritum habere, mulier pro virgine posita est: sic propter eos qui aestimabant Christum esse sub lege, nescientes quia factus esset his qui erant sub lege, quasi sub lege² dicitur et ipse factus esse sub lege.³

HEBRAICAE QUAECTIONES IN GENESIM (389-392)

797

Cap. XXIV, 43. « Ecce ego sto super fontem aquae, et filiae hominum civitatis egredientur ad hauriendam aquam: et erit virgo, cui ego dixerō, da mihi bibere paululum aquae de hydria tua », etc. In hebraeo scriptum est: « Ecce ego stans iuxta fontem aquae, et erit adolescentula, quae egredietur ad hauriendum: et dixerō ei: Da mihi bibere paululum aquae de hydria tua », et caetera. *Pro adolescentula* quoque, quae graeco sermone νεανίς dicitur ibi legimus ALMA (עלמה), quod quidem et in Isaia habetur. Nam in eo loco ubi in nostris codicibus scriptum est: *Ecce virgo concipiet, et pariet.*⁴ Aquila transtulit: *Ecce adolescentula concipiet, et pariet.* In hebraeo legitur: *Ecce alma concipiet, et pariet.* Notandum ergo, quod verbum *alma*, nunquam nisi de virgine scribitur, et habet etymologiam ἀπὸ κρυφῶς, id est *abscondita*. * Scriptum siquidem est in Iob: *Sapientia unde invenietur? Et quis locus intellectus? Et abscondetur ab oculis omnis viventis.*⁵ Ubi nunc diximus, *abscondetur*, in hebraeo propter declinationem verbi aliter figuratum, NAALMA (נעלמה) dicitur. Huic quid simile, licet masculino genere declinetur, et in Regnorum libris scriptum est, ex persona Elisaei loquentis ad Giezi: *Et Dominus abscondit a me.*⁶ Ergo ALMA, quod interpretatur *abscondita*, id est, virgo, nimia diligentia custodita, maioris mihi videtur laudis esse, quam virgo. Virgo quippe iuxta Apostolum potest esse corpore, et non spiritu. Abscondita vero, quae virgo est, ἐπίτασιν (incrementum) virginitatis habet, ut et virgo sit, et abscondita. Et quae abscondita est, iuxta idioma linguae hebraeae,

PL
23, 973
(1023)

* 1024

¹ Rom. VII, 24.

² I Cor. IX, 21.

³ Gal. IV, 5.

⁴ Isa. VII, 14.

⁵ Iob XXVIII, 20-21.

⁶ IV Reg. IV, 27.

consequenter et virgo est; quae autem virgo, non statim sequitur, ut abscondita sit. Hoc idem verbum et in Exodo de Maria sorore Moysi virgine legimus.¹ Ostendant igitur iudaei in Scripturis alicubi positum ALMA, ubi *adolescentulam* tantum, et non *virginem* sonet: et concedimus eis, illud quod in Isaia apud nos dicitur: *Ecce virgo concipiet, et pariet*, non absconditam virginem, seu adolescentulam significare iam nuptam.²

COMMENTARIUS IN SOPHONIAM PROPHETAM (392)

PL 25, 1337 Prologus. [...] Taceo de Anna et Elisabeth, et caeteris sanctis mulieribus, quarum velut siderum igniculos, clarum Mariae lumen abscondit. 798

EPISTOLA XLVIII (393)

PL 22, 510 21. Christus virgo, Mater virginis nostri Virgo perpetua, mater, et virgo. Iesus enim clausis ingressus est ostiis, et in sepulcro eius, quod novum, et in petra durissima fuerat excisum, nec antea quis, nec postea positus est. Hortus conclusus, fons signatus:³ de quo fonte ille fluvius manat iuxta Ioel,⁴ qui irrigat torrentem, vel funium, vel spinarum: funium peccatorum, quibus ante alligabantur [*al.* alligabamur]; spinarum, quae suffocabant [*al.* suffocant] semen-tem patrifamilias. Haec est porta orientalis, ut ait Ezechiel, semper clausa, et lucida, et operiens in se, vel ex se proferens Sancta sanctorum; per quam Sol iustitiae, et Pontifex noster secundum ordinem Melchisedech ingreditur, et egreditur. Respondeant mihi, quomodo Iesus ingressus est clausis ostiis, cum palpandas manus, et latus considerandum, et ossa carnemque monstraverit, ne veritas corporis, phantasma putaretur; et ego respondebo, quomodo sancta Maria sit et mater, et virgo. Virgo post partum, mater ante quam nupta. Igitur ut dicere coeperamus, Christus virgo, virgo Maria, utrique sexui virginitatis dedicavere principia. 799

ADVERSUS IOVINIANUM (393)

PL 23, 221 (232) Lib. I, 8. [...] *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum.*⁵ 800
Beatus qui Pauli similis erit. Felix qui audit Apostolum praecipien-

¹ Exod. II, 8.

² CCL LXXII, 29, 30.

³ Cant. IV, 12.

⁴ Ioël III, 18.

⁵ I Cor. VII, 7.

tem, non ignoscentem. Hoc, inquit, volo, hoc desidero, ut imitatores mei sitis, sicut et ego Christi. Ille virgo de Virgine, de incorrupta, incorruptus.

- 801 31. Sequitur: *Hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus.*¹ Quod clausum est atque signatum, similitudinem habet Matris Domini, matris et virginis. Unde et in sepulcro Salvatoris novo, quod in petra durissima (*al.* purissima] fuerat excisum, nec ante, nec postea quisquam positus est. Et tamen haec virgo perpetua multarum est mater virginum. PL
23, 254
(265)
- 802 32. Loquitur Isaias spei nostrae fideique mysterium: *Ecce virgo in utero concipiet et pariet filium et vocabis nomen eius Emmanuel.*² Scio iudaeos opponere solere, in hebraeo verbum ALMA [עלכיה] non virginem sonare, sed *adolescentulam*. Et revera virgo proprie BETHULA [נתולה] appellatur, adolescentula autem vel puella, non ALMA dicitur, sed NAARA (נערה). Quid est igitur quod significat ALMA? Absconditam virginem, id est, non solum virginem, sed cum ἐπιτάσσει virginem; quia non omnis virgo abscondita est nec ab hominum fortuito separata conspectu. Denique et Rebecca in Genesi ob nimiam castitatem et Ecclesiae typum, quem in sua virginitate signabat, ALMA scribitur, non BETHULA, sicut manifestum esse poterit ex sermonibus pueri Abraham, quos loquitur in Mesopotamia: *Et dixit: Domine Deus domini mei Abraham, si tu * dirigis* *255
*viam meam per quam ego ingredior, ecce dum stetero super fontem aquae, virgo quae egredietur ut hauriat aquam, et dixerero ad eam: Da mihi paululum aquae ut bibam de hydria tua; ei responderit: Et tu bibe, et camelis tuis hauriam: haec erit uxor, quam praeparavit Dominus filio domini mei.*³ In eo enim loco, in quo ait: *Virgo quae egredietur, ut hauriat aquam* in hebraico scriptum est ALMA, id est *virgo secreta*, et nimia parentum diligentia custodita. Aut certe ostendant mihi ubi hoc verbo appelentur et nuptiae et imperitiam confitebor. *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium.* Si non praefertur nuptiis virginitas, Spiritus sanctus cur maritam, cur viduam non elegit? Nam illo tempore erat Anna filia Phanuelis de tribu Aser, insignis pudicitiae, et semper vacans orationibus et ieiuniis in templo Dei. Si conversatio tantum et bona opera et ieiunia absque virginitate, Spiritus sancti ad se merentur adventum, potuit et ista mater esse Domini. Curramus ad reliqua: *Sprevit te, inquit, et desperxit, virgo filia Sion.*⁴ Quam filiam dixerat, appellavit et virginem:

¹ Cant. IV, 12.

² Isa. VII, 14.

³ Gen. XXIV, 12 ss.

⁴ Isa. XXXVII, 22.

ne si tantum filiam nominasset, arbitraberis et nuptam. Haec est
 *(267) virgo * filia ad quam alibi dicitur: *Laetare, sterilis, quae non paris, erumpe et clama, quae non parturis, quoniam multi filii desertae magis quam eius quae habet virum.*¹ Ista est de qua per Ieremiam loquitur Deus, dicens: *Numquid obliviscetur sponsa ornamenti sui, aut virgo fasciae pectoralis suae?*² De hac in eadem prophetia grande miraculum est, quia femina circumdederit virum, et universitatis parentem virginis venter incluserit.

EPISTOLA LII (394)

PL 22, 530 4. [...] Amplexetur me modo sapientia, et Abisag nostra, quae 803
 nunquam senescit, in meo requiescat sinu. Impolluta enim est, virginitatisque perpetuae, et quae in similitudinem Mariae, cum quotidie generet, semperque parturiat, incorrupta est.

EPISTOLA LXV (397)

PL 22, 628 9. [...] Nam et sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omni 804
 nis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur.³

COMMENTARIUS IN EVANGELIUM MATHAEI (398)

PL 26, 23 (24) Lib. I, cap. I, 17. [...] *Virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.* Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum; sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi viri, et sponsae vocentur uxores. 805

PL 26, 24 (Vers. 18). *Christi autem generatio sic erat.* Quaerat diligens lector et dicat: Cum Ioseph non si pater Domini Salvatoris, quid pertinet ad Dominum generationis ordo deductus usque ad Ioseph? Cui respondebimus primum, non esse consuetudinis Scripturarum, ut mulierum in generationibus ordo texetur. Deinde ex una tribu fuisse Ioseph et Mariam: unde ex Lege eam accipere cogeatur ut propinquam, et quod simul censetur in Bethleem, ut de una videlicet stirpe generati. *Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph.* Quare non de simplici Virgine, sed de desponsata concipitur? Primum, ut per generationem, Ioseph, origo Mariae monstraretur. Secundo, ne lapidaretur a iudaeis ut adultera. Tertio, ut in Aegyp- 806

¹ Isa. LIV, 1.

² Ierem. II, 32.

³ Lc. I, 28.

tum fugiens haberet solatium mariti. Martyr Ignatius etiam quartam addidit causam, cur a desponsata conceptus sit: ut partus, inquam, eius celaretur diabolo, dum eum putat non de Virgine, sed de uxore generatum. *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Non ab alio inventa est nisi * a Ioseph, qui (*25) pene licentia maritali futurae uxoris omnia noverat. Quod autem dicitur, *Antequam convenirent:* non sequitur, ut postea convenerint; sed Scriptura quod factum non sit, ostendit.

(Vers. 19, 20). *Ioseph autem vir eius cum esset iustus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Haec autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Si quis fornicariae coniungitur, unum corpus efficitur.¹ Et in lege praeceptum est, non solum reos, sed et conscios criminum obnoxios esse peccati;² quomodo Ioseph cum crimen celet [*al.* celaret] uxoris, iustus scribitur? Sed hoc testimonium Mariae est, quod Ioseph sciens illius castitatem, et admirans quod evenerat, celat silentio, cuius mysterium nesciebat. *Ioseph fili David noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.**

(Vers. 21). *Pariet autem filium.* Iam et supra diximus sponsas uxores appellari, quod plenius * liber adversus Helvidium docet: et (*25) blandientis affectu ei per somnium angelus loquitur, ut iustitiam silentii comprobaret. Simulque notandum, quod Ioseph filius esse dicatur [*al.* dicitur] David, ut Maria quoque de stirpe David monstraretur. *Et vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum, IESUS hebraico sermone Salvator dicitur.*

807 (Vers. 24, 25). *Et accepit coniugem suam, et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum: et vocavit nomen eius Iesum* PL 26, 25 (26)
Ex hoc loco quidam perversissime suspicantur, et alios filios habuisse Mariam, dicentes primogenitum non dici, nisi qui habeat et fratres: cum hic mos sit divinarum Scripturarum, ut primogenitum non eum vocent, quem fratres sequuntur, sed eum qui primus natus sit. * Lege supradictum libellum adversus Helvidium.³ *26

808 Lib. II, cap. XII. (Vers. 49, 50). *Ecce mater mea, et fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.* Isti sunt mater mea, qui me quotidie in credentium animis generant. Isti sunt fratres mei, qui faciunt opera Patris mei. Non ergo iuxta Marcionem et Manichaeum PL 26, 84 (87)

¹ I Cor. VI, 16.

² Levit. V.

³ Cf. n. 787-788.

matrem negavit, ut natus de phantasmate putaretur; sed apostolos cognationi praetulit, ut et nos in comparatione dilectionis carni spiritum praeferamus. *Ecce mater tua, et fratres tui foris stant, quaerentes te.*¹ Quidam fratres * Domini de alia uxore Ioseph filios suspicantur, sequentes deliramenta apocryphorum,² et quamdam Melcham vel Escham mulierculam * confingentes. Nos autem sicut in libro, quem contra Helvidium scripsimus, continetur, fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Salvatoris, Mariae liberos intelligimus materterae Domini quae esse dicitur mater Iacobi Minoris et Ioseph et Iudae, quos in alio Evangelii loco fratres Domini legimus appellatos.³ Fratres autem consobrinos dici, omnis Scriptura demonstrat.

PL
26, 215
(223)

Lib. IV, cap. XXVII. (Vers. 60). *Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra, et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit.* In novo ponitur monumento, ne post resurrectionem, caeteris corporibus remanentibus, resurrexisse alius fingeretur. Potest autem et novum sepulcrum Mariae virginalem uterum demonstrare.

809

CONTRA RUFINUM (402)

PL
427 (446)

Lib. II, 4. [...] Trinitatem dicis unius esse Deitatis. Hoc toto credente iam mundo, puto quod et daemones confiteantur Filium Dei natum de Maria Virgine, et carnem naturae humanae, atque animam suscepisse. Si arctius quid rogavero, contentiosum vocabis. Si dicis Filium Dei humanae naturae carnem atque animam suscepisse, oro te, ut absque stomacho respondeas; anima ista, quam suscepit Iesus, eratne antequam nasceretur ex Maria? An in origine virginali, quae de Spiritu sancto nascebatur, cum corpore simul creata est, vel iam in * utero corpore figurato, statim facta et missa est de coelo? Et tribus unum quid sentias scire desidero. Si fuit (*al.* non fuit) antequam nasceretur ex Maria, necdum ergo erat anima Iesu, et agebat aliquid, ac propter merita virtutum postea facta est anima eius. Si cepit ex traduce, humanarum igitur animarum, quas aeternas fatemur, et brutorum animantium, quae cum corpore dissolvuntur, una conditio est. Sin autem figurato corpore statim creatur et mittitur, fatere simpliciter, et nos scrupulo libera.

810

¹ Matth. XII, 47.

² Scilicet protoevangelii Iacobi.

³ Marc. VI, 3.

EPISTOLA XCVIII (402)

- 811 8. [... Salvator] habens nostri consortium, qui de terra conditus sumus, nec carnem deduxit de coelo, nec animam, quae prius substiterat, et ante carnem eius condita erat, suo corpori copulavit, sicut Origenis nituntur docere discipuli. Si enim anima Salvatoris, antequam ille humanum corpus assumeret, in coelorum regionibus morabatur, et necdum erat anima illius: impiissimum est dicere, ante corpus eam fuisse Domini, agentem aliquid et vigentem, et postea in animam illius commutatam. Aliud est, si possunt de Scripturis docere, antequam nasceretur ex Maria, habuisse hanc animam Deum Verbum, et ante carnis assumptionem animam illius nuncupatam. Quod si et auctoritate Scripturarum, et ipsa suscipere ratione coguntur, Christum non habuisse animam, antequam de Maria nasceretur (in assumptione enim hominis et anima eius assumpta est) perspicue convincuntur eandem animam et illius, et non illius *fuisse dicere. Sed cessent illi a novorum dogmatum impietate furibundi. Nos Scripturarum normam sequentes, tota cordis audacia praedicemus, quod nec caro illius, nec anima fuerint priusquam de Maria nasceretur. Nec ante anima in coelis sit commorata, quam eam postea sibi iunxerit: nihil enim nostrae conditionis e coelo veniens secum Dominus deportavit. Unde quidquid contrarium est veritati, evangelica falce succidens, loquitur: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus coelestis, eradicabitur.*¹

PL
22, 798

*799

EPISTOLA CVII (403)

- 812 3. [...] Ioannes Baptista [*Ms.* propheta] ad introitum Mariae exultavit, et lusit.² Audiebat enim verba Domini per os Virginis, pertonantis: et de utero matris in occursum ei gestiebat erumpere. Igitur quae de repromissione nata est, dignam habeat ortu suo institutionem parentum.

PL
22, 870

EPISTOLA CVIII (404)

- 813 [...] *Ecce audivimus illum in Ephrata, invenimus eum in campis sylvae.*³ ZO quippe sermo hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, hoc est, ἀθήνη, sed ipsum id est, ἀπτόν si-

PL
22, 885¹ Matth. XV, 13.² Lc. I, 44.³ Ps. CXXXI, 6.

gnificat. Unde loquitur confidenter: *Introibimus in tabernaculum eius; adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius.*¹ Et ego misera atque peccatrix, digna sum iudicata deosculari praesepe, in quo Dominus parvulus vagiit? Orare in spelunca, in qua virgo puerpera Dominum fudit infantem? Haec requies mea, quia Domini mei patria est.

COMMENTARIUS IN OSEE PROPHETAM (406)

PL 25, 939 Lib. III, cap. XIV, 15. [...] Sive desertum intelligimus sanctae 814
 Mariae uterum virginalem, quod absque semine humano nullo (*al. nulla*) frutice pullulaverit: sed virga simplex atque purissima et unione fecunda ediderit eum florem qui dicit in Cantico Canticorum: *Ego flos campi et lilium convallium.*²

COMMENTARIUS IN ISAIAM PROPHETAM (408-410)

PL 24, 109 Lib. III, cap. VII, 14 [...] Ergo iste puer qui nascetur ex Vir- 815
 gine, o domus David, nunc a te appelletur *Emmanuel*, id est, *nobiscum Deus*, quia rebus ipsis probabis a duobus inimicis regibus liberata, Deum te habere praesentem: et qui postea vocabitur Iesus, id est, *Salvator*, eo quod universum hominum genus salvaturus sit, nunc a te Emmanuelis appelletur vocabulo. Verbum CARATHI (קראתי), quod omnes interpretati sunt *vocabis*, potest intelligi et *vocabit*: quod ipsa scilicet Virgo quae concipiet et pariet, hoc Christum appellatura sit nomine. In multis testimoniis quae Evangelistae vel Apostoli de libris veteribus assumpserunt, curiosius attendendum est, non eos verborum ordinem secutos esse, sed sensum. Unde et in praesenti loco, pro *concupiet in utero*, Matthaeus posuit, *in utero habebit*:³ et pro *vocabis*, *vocabunt*.⁴

PL 24, 114 Cap. VIII, 4. [...] Primum Propheta missus est ad Achaz,⁵ ut 816
 ei praediceret quae Scriptura commemorat: quo audire nolente, ipse Dominus loquitur ad Achaz, et praecepit ei, ut petat sibi signum in profundum, sive in excelsum. Quo respondente: *Non petam, et non tentabo Dominum*, dimisso rege impio, ad domum David Dei verba vertuntur, et promittitur ei Virgo paritura filium, cuius nomen sit *Emmanuel*, hoc est, *nobiscum Deus*. Qui si crebro fuerit invocatus, Samaria subvertatur et Syria: subvertatur autem

¹ Ps. CXXXI, 7.

² Cant. II, 1.

³ Matth. I, 23.

⁴ CCL LXXIII, 104.

⁵ Isa. VII.

a rege assyriorum, qui et ipsum Iudam postea capturus sit; ita ut omnis terra Iudae vertatur in solitudinem. Rursum ergo sub alia figura partus describitur virginalis. Et dixit Dominus ad Prophetam, ut nequaquam in populos proferat novae nativitatis arcanum, sed scribat eam in isto grandi volumine, quod nunc legimus. Et quo sit mirabilius, humanis verbis, et stylo, quo homines scribere consueverunt, Dei sacramenta comprehendat. Quid est autem illud quod scribitur humano stylo? Ut puer natus velociter spolia detrahat, et cito praedetur, hoc est, ne ultra patiatu regnare diabolus: nec mittat Angelos, nec Prophetas; sed ad salvandas creaturas suas ipse descendat. Facit ergo Propheta quod iussum est, et adhibet sibi duos testes fideles, Uriam sacerdotem, qui legis doctor est, dicente Malachia: *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est:*¹ et Zachariam filium Barachiae, quem Prophetam fuisse, dubium non est. Legimus, quod regnante Achaz, Urias sacerdos fuerit Templi Domini,² * cui praecepit Achaz, ut altare simile altaris Damasci faceret. Et Dierum narrat liber,³ quod Ezechias filius Achaz quaesierit Dominum in diebus Zachariae eruditi in timore Dei. Exhibuit autem se Isaias dignum spiritu prophetali, et praebuit prophetissae, id est, Spiritui sancto, qui sermone hebraico vocatur genere feminino RUA (ררה), iuxta illud quod scriptum est: *Accedite ad Dominum, et illuminamini.*⁴ Spiritu itaque sancto conceptus est Dominus. Et licet humanus sermo nativitatis eius nequeat explicare mysteria, tamen Gabriel ipsi Virgini loquitur, quae concepit: *Spiritus sanctus veniet super te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*⁵ Quidam prophetissam sanctam Mariam interpretantur, quam prophetin fuisse, non dubium est: ipsa enim loquitur in Evangelio: *Ecce enim amodo beatam me dicent omnes generationes: quoniam fecit mihi magna qui potens est,*⁶ et reliqua. Praecipiturque Isaias, ut ipsum puerum, qui prius vocabatur Emmanuel, nunc appellet, *accelera, spolia detrahe, festina praedari.* Ascendens enim in altum, captivam duxit captivitatem; accepit dona hominibus.⁷ Et antequam humanum corpus assumeret: et iuxta infantiam patrem vocaret Deum, et matrem Mariam,

*115

¹ Malach. II, 7.² IV Reg. XVI.³ II Paral. XXIX.⁴ Ps. XXXIII, 6.⁵ Lc. I, 35.⁶ Lc. I, 48, 49.⁷ Ps. LXVII; Ephes. IV, 8.

auferetur Damasci fortitudo, et spolia Samariae per regem assyriorum: ut necdum natus populum suum, domum David, sola invocatione salvaret. *Urias* interpretatur *lux Domini*; *Zacharias*, *memoria Domini*; et *Barachias*, *benedictio Domini*: quibus testibus Christi nativitas comprobatur. Ipse enim in Evangelio duobus euntibus in Emmaus,¹ incipiens a Mose et Prophetis, edisseruit quod de se omnia prophetassent. Iuxta tropologiam, in anima virginali, et nulla sorde maculata, de Spiritu sancto Dei sermo conceptus, velociter de adversariis potestatibus spolia detrahit, et sibi facit universa servire. Cumque ex parte nunc videat, et ex parte prophetet,² priusquam possit esse perfectus, et merito vocare Deum Patrem, et matrem suam coelestem Ierusalem, adhuc in infantia et in profectu positus, vincet fortitudinem Damasci, doctrinam videlicet sapientiae saecularis: et auferet spolia Samariae, quibus Ecclesiam haeretici spoliaverunt, dicentes: *Non est nobis portio in David, neque haereditas in filio Iesse*,³ praesente rege ipso assyriorum, diabolo, qui eis non poterit auxiliari. Tales autem filios non solum Maria prophetis, Virgo perpetua, sed et sanctae mulieres patriarchis generant. *Sara*, quae interpretatur ἀρχουσα, id est, *princeps*, et *Rebecca*, quae in lingua nostra *patientiam* sonat.⁴

PL
24, 127

Cap. IX, 6. [...] Ideo diabolus, et omnis eius violenta praedatio, qua humanum oppresserat genus, et sanguinem sanguini miscuerat, erit in combustionem, et cibus ignis aeterni: quia natus est nobis de Virgine puer, de quo supra dictum est: *Antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum*:⁵ et postea in generatione Prophetissae: *Antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam*.⁶ Iste igitur puer, qui natus est de Virgine, appellatur *Emmanuel*, id est, *nobiscum Deus*: et de Prophetissa, hoc est, de Sancto generatus Spiritu, nuncupatus est, *accelera, spolia detrahe, festina praedari*: nunc multis nominibus appellatur.⁷

817

PL
24, 144

Lib. IV, cap. XI, 1-2. *Et egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet: Et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus: spiritus consilii et fortitudinis: spiritus scientiae et pietatis: et replebit eum spiritus timoris Domini. Usque ad principium Visionis, vel ponderis Babylonis, quod vidit*

818

¹ Lc. XXIV.

² I Cor. XIII.

³ III Reg. XII, 16.

⁴ CCL LXXIII, 110-112.

⁵ Isa. VII, 16.

⁶ Isa. VIII, 4.

⁷ CCL LXXIII, 126.

Isaias filius Amos, omnis haec prophetia de Christo est, quam per partes volumus explanare, ne simul proposita atque disserta lectoris confundat memoriam. Virgam et florem de radice Iesse, ipsum Dominum iudaei interpretantur: quod scilicet in virga regnantis potentia, in flore pulchritudo monstretur. Nos autem virgam de radice Iesse, sanctam Mariam Virginem intelligamus, quae nullum habuit sibi fruticem cohaerentem; de qua et supra legimus: *Ecce Virgo concipiet et pariet filium.*¹ Et florem Dominum Salvatorem, qui dicit in Cantico Canticorum: *Ego flos campi et lilium convallium.*² Pro radice, quam soli LXX transtulerunt, in hebraico scriptum habet (גֵּזָא) GEZA, quod Aquila et Symmachus et Theodotio κορμὸν interpretati sunt, id est, *truncum*. Et pro flore qui hebraice dicitur (נֶסֶר) NESER, *germen* transtulerunt, ut ostenderent, quod multo post tempore Babylonicae captivitatis, nullo de stirpe David antiqui regni gloriam possidente, quasi de trunco Maria, et de Maria Christus exortus sit.³

819 Lib. V, cap. XIX, 1. *Onus Aegypti. Ecce Dominus ascendet supra nubem levem, et ingredietur Aegyptum, et movebuntur simulacra Aegypti a facie eius, et cor Aegypti tabescet in medio eius.* [...]

PL
24, 181

Quidam totam hanc prophetiam ad Salvatoris tempora referunt, quando ingressus est super nubem levem, id est, corpus humanum, quod ex Virgine assumpserat, nullo humanae commixtionis semine praegravatum: sive quod a nube levi portatus sit, id est, corpore Virginali, et ad ingressum eius omnes daemones contremuerint, tuncque prima idolorum ruina fuerit, praesentiam Domini ferre non sustinens.⁴

820 Lib. XIII, cap. XLV, 10. [...] Qui autem coeptam ad Christum refert intelligentiam, sic explanationis suae verba moderatur: Vae eis qui contradicunt Deo, et Christum non putant esse venturum; quasi lutum et testa de testis contradicat figulo suo. Vae qui dicit omnipotenti Patri, quare tu generas Filium, et mulieri sanctae Mariae, quid parturis? De qua scribit et Apostolus: ⁵ Quod Christus factus sit de muliere, factusque sub lege. Haec ergo dicit Dominus Sanctus Israel, qui plasmavit in virginali utero Salvatorem, dicens per Gabrielem: *Spiritus sanctus veniet super te: et virtus Altissimi obumbrabit tibi:* ⁶ *quod autem nascetur in te sanctum, voca-*

PL
24, 445

¹ Isa. VII, 14.

² Cant. II, 1.

³ CCL LXXIII, 147.

⁴ CCL LXXIII, 192.

⁵ Gal. IV, 4.

⁶ Lc. I, 35.

*bitur Filius Dei: interroget me testa, et futurorum secreta perquirat.*¹

PL
24, 464

Cap. XLIX, 1 ss. [...] *Dominus, inquit, ab utero vocavit me, et de ventre matris meae recordatus est nominis mei. Quod nunc interim audientibus videtur obscurum, postea autem cunctis gentibus notum fiet, quando Gabriel Ioseph de partu dixerit virginali: Et vocabis nomen eius Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum.*²

821

PL
24, 506

Lib. XIV, cap. LIII, 1 ss. [...] *Ascendet sicut virgultum coram eo; pro quo LXX transtulerunt, Annuntiavimus sicut parvulum coram eo: pro virgulto, Symmachus, ramum interpretatus est, ut assumptum ostenderet hominem qui processit de utero virginali. De quo infert: Sicut radix de terra sitiendi. Pro sitiendi, Aquila interpretatus est, invia, ut virginitatis privilegium demonstraret, quod absque ullo humano semine de terra prius invia sit creatus. Iste est de quo et supra legimus: Exiet virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet;*³ ut nativitatem eius et ascensum significet in mundo.⁴

822

COMMENTARIUS IN IEREMIAM PROPHETAM (414-416)

PL
24, 868

Lib. VI, cap. XXX, 8-9. *Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram iugum eius de collo tuo, et vincula illius dirumpam: et non dominabuntur eis [Vulg. ei] amplius alieni, sed servient (sive operabuntur) Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis. Iste est David, cuius et Evangelium meminit,*⁵ daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi; in sanctitate et iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Quomodo enim primus Adam, et secundus Adam scribuntur iuxta corporis veritatem; sic et David Dominus atque Salvator: quia iuxta carnem ex David, totum in eo sancta Maria conferente, quidquid fuit ex stirpe David, et habente originem atque conceptum de Spiritu sancto.⁶

823

¹ CCL LXXIII^A, 509.

² Matth. I, 21; CCL LXXIII^A, 534.

³ Isa. XI, 1.

⁴ CCL LXXIII^A, 588.

⁵ Lc. I, 32.

⁶ CCL LXXIV, 292.

DIALOGUS CONTRA PELAGIANOS (415)

- 824 Lib. I, 16. [...] Elisabeth et Zacharias, quo testimonio quasi impenetrabili uteris clypeo, nos docere possunt, quanto inferiores sunt beatæ Mariæ matris Domini sanctitate, quæ conscientia in se habitantis Dei libere proclamat: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo.*¹ In quo animadvertite, quod beatam se esse dicat non proprio merito atque virtute, sed Dei in se habitantis elementia.
- 825 Lib. II, 4. [...] *Alienati* (al. *abalienati*) *sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.*² Vel statim ut nati sunt, subiucere *peccato in similitudinem praevaricationis Adæ, qui est forma futuri; vel certe statim ut de utero virginali natus est Christus de quo scriptum est *Omnis qui aperit vulvam sanctus Domino vocabitur;*³ omnes haeretici erraverunt, non intelligentes mysterium nativitatis eius. Magisque ad specialem nativitatem Salvatoris, quam ad omnium hominum referri potest hoc quod dicitur, *Qui aperit vulvam, sanctus vocabitur Domino.* Solus enim Christus clausas portas vulvae virginitatis aperuit, quæ tamen clausæ iugiter remanserunt. Haec est porta orientalis clausa, per quam solus Pontifex ingreditur et egreditur, et nihilominus semper clausa est.

PL
23, 510
(533)PL
23, 538
(562)

(*563)

HOMILIAE

- 826 Homilia in Iohannem [I, 1-14]. [...] Dicit Esaias: *Generationem eius quis enarrabit?*⁴ Et quomodo ipse dixerat *Ecce virgo in utero concipiet et pariet?*⁵ Dicit quid factum sit: quando autem dicit, *Generationem eius quis enarrabit?* hoc nobis ostendit, quoniam natus quidem sit, sed quomodo natus sit ignoramus. Sancta Maria, beata Maria, mater et virgo, virgo ante partum, virgo post partum. Ego hoc miror, quomodo de virgine virgo natus sit, et post nationem virginis mater virgo sit. Vultis scire quomodo de virgine natus sit, et post nativitatem mater ipsa sit virgo? Clausa erant ostia, et ingressus est Iesus. Nulli dubium quin clausa sint ostia. Qui intra-

PLS
II, 186¹ Lc. I, 48 ss.² Ps. LVII, 4.³ Exod. XIII, 2; XXXIV, 19.⁴ Isa. LIII, 8.⁵ Isa. VII, 14.

*187 vit * per ostia clausa, non erat phantasma, non erat spiritus, vere corpus erat. Quid enim dicit? *Respicite et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, quae me habentem videtis.*¹ Habebat carnes, habebat ossa: et clausa erant ostia. Quomodo clausis ostiis intraverunt ossa et caro? Clausa sunt ostia, et intrat quem intrantem non videmus. Unde intravit? Omnia clausa sunt, locus non est per quem intret: et tamen intus est qui intravit, et non paret quomodo intravit. Nescis quomodo factum sit, et das hoc potentiae Dei. Da potentiae Dei, quia de virgine natus sit, et tamen ipsa virgo fuerit virgo post partum. Legimus in Iezechiel, in templi aedificatione: *Porta, inquit, haec orientalis, quae respicit ad orientem, semper clausa erit; et nemo, inquit, intrabit per eam, nisi solus pontifex.*² Clausa est porta, et nemo intrat per ipsam portam, nisi solus pontifex.³

PLS
II, 188

827

Homilia de Nativitate Domini. *Et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio.*⁴ Et reclinavit eum mater. Ioseph autem non audebat adtingere, quem sciebat de se non esse generatum: mirabatur, gaudebat natum, et natum non audebat adtingere. Et reclinavit eum in praesepio. Quare in praesepio? Ut compleretur vaticinium Esaiiae prophetae: ** Cognovit bos possessorem suum et asinus praeseptum domini sui.*⁵ Scriptum est in alio loco: *Homines et iumenta salvos facies, Domine.*⁶ Si homo es, panem comede: si animal es, ad praesepe accede. *Quia non erat eis locus in diversorio.* Pulchre dixit, *Non erat eis locus in diversorio:* omnia enim iudaica infidelitas impleverat. Non invenit locum in sancta sanctorum, quae auro, gemmis, serico et argento fulgebat: et tamen non nascitur inter aurum et divitias, sed in stercore nascitur, hoc est, in stabulo (ubicumque enim stabulum, ibi et sterco est), ubi erant spurciora peccata nostra. Propterea in stercore nascitur, ut eos qui sunt de stercore sublevet. *Levans de stercore inopem.*⁷ In stercore nascitur, ubi et Iob sedebat, et postea coronatus est. Quia non erat eis locus in diversorio. Quicumque pauper est, accipiat consolationem. Ioseph et Maria mater Domini non habebant servulum, non ancillam: de Galilaea, de Nazareth soli veniunt, non habebant iumentum: ipsi sunt domini et famuli.⁸

¹ Lc. XXIV, 39.

² Ezech. XLIV, 2-3.

³ CCL LXXVIII, 521.

⁴ Lc. II, 7.

⁵ Isa. I, 3.

⁶ Ps. XXXV, 7.

⁷ Ps. CXII, 7.

⁸ CCL LXXVIII, 524.

- 828 [... Pastores] venerunt festinantes. Quia tanto ardore currebant, propterea inveniunt quem quaerebant. Videamus quid inveniunt. *Mariam et Ioseph*. Si vere uxor erat, utique iniuriae erat dicere, «Invenerunt uxorem, invenerunt maritum»: nunc vero primum feminam ponunt, postea virum. Et quid dicitur? *Invenerunt Mariam et Ioseph*: invenerunt Mariam matrem, invenerunt Ioseph nutricium. *Et infantem positum in praesepio*. *Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero. Maria autem conseroabat omnia verba haec conferens in corde suo.*¹ Quid vult hoc quod dicit, conferens? Debit dicere, ponens in corde suo: debuit dicere, considerabat in corde suo, et notabat sibi. Aliquis dicit, «Conferens in corde suo»: quoniam sancta erat, et sanctas scripturas legerat, et sciebat prophetas, recordabatur quod angelus Gabrihel sibi dixerat illa, quae dicta sunt in prophetis. Cum his videbat conferens in corde suo si staret *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit te: propterea quod nascetur de te sanctum, vocabitur filius Dei.*² Hoc Gabrihel dixerat. Praedixerat Esaias: *Ecce virgo concipiet et pariet.*³ Hoc legerat, illud audierat. Videbat iacentem puerum, videbat in praesepe puerum vagientem, iacentem Dei filium, suum filium, unum filium: videbat iacentem, et conferebat quae audierat, quaeque legerat, cum his quae videbat.⁴

PLS
II, 191

TRACTATUS IN LIBRUM PSALMORUM

- 829 In Ps. LXVI. [...] *Terra dedit fructum suum.*⁵ Terra, sancta Maria, de nostra terra, de nostro semine, de hoc luto, de hoc limo, de Adam. *Terra es, et in terram ibis.*⁶ Terra ista dedit fructum suum: quod perdidit in paradiso, invenit in Filio. *Terra dedit fructum suum*. Primum dedit florem. Dicit in Cantico canticorum: *Ego flos campi et lilium convallium.*⁷ Iste igitur flos fructus factus est, ut nos illum comederemus, ut nos manducaremus carnes ipsius. Vultis scire quid sit iste fructus? Virgo de virgine, Dominus de ancilla, *Deus ex homine, filius ex matre, fructus ex terra.⁸

PLS
II, 100

*101

- 830 In Ps. XCVIII. [...] *Et adorate scabillum pedum eius, quoniam*

PLS
II, 111¹ Lc. II, 12, 17 et 19.² Lc. I, 35.³ Isa. VII, 14.⁴ CCL LXXVIII, 526-527.⁵ Ps. LXVI, 7.⁶ Gen. III, 19.⁷ Cant. II, 1.⁸ CCL LXXXVIII, 545.

*sanctum est.*¹ [...] Legi in cuiusdam libro: « Adsumptio, inquit, humani corporis; hoc est, hominem quem Deus de Maria est dignatus adsumere, ipsum, inquit, dicit scabillum pedum eius ». Licet quidem adsumptus sit homo, et ad comparationem Dei omnis creatura scabillum pedum eius est, tamen hoc ipsum scabillum sociatum est
 *112 Deo et sedenti suo. Videte quam rem audeam loqui. Ego * ita adoro scabillum quod quondam fuit, sicut thronum.

LIBER DE NOMINIBUS HEBRAICIS

- PL 23,
789 (833) Mariam, illuminatrix mea, vel illuminans eos, aut smyrna maris, 831
 vel stella maris.²
- PL 23,
842 (886) Mariam plerique aestimant interpretari, illuminant me isti, vel 832
 illuminatrix, vel smyrna maris, sed mihi nequaquam videtur. Melius autem est, ut dicamus sonare eam stellam maris, sive amarum mare: sciendumque quod Maria, sermone syro domina nuncupetur.³

COMMENTARIOLI IN PSALMOS

- PLS
II, 52 LVII. *Alienati sunt peccatores a vulva.*⁴ Quidam putant de de- 833
 scensu animae in corpus: alii vero de iudaeis intellegunt, quod abalienati sunt a Deo, ex quo Maria genuit Salvatorem.

TRACTATUS IN PSALMOS 14

- PLS
II, 258 De Ps. XCVI. Titulus psalmi ita praescribitur: *Quando terra eius* 834
restituta est. Quando dicitur, restituta est, ostenditur quod ante fuerat, et postea non fuerit, et iterum constituta sit. Quae est ergo terra ista David quae restituta est? David terra sancta Maria est, mater Salvatoris. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem.*⁵ Quod David repromissum fuit, in Mariae virginitate partuque completum est, ubi virgo de virgine procreatur. Atque ita factum est, quod in evangelio dicitur, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis:*⁶ ut quod David fuerat repromissum, per sanctam Mariam

¹ Ps. XCVIII, 5.

² CCL LXXII, 76.

³ CCL LXXII, 137.

⁴ Ps. LVII, 4.

⁵ Rom. I, 3.

⁶ Io. I, 14.

nobis restitueretur. * [...] Esaia dicit: *Dominus veniet in Aegyptum* *259
in nube levi,¹ hoc est, in sancta Maria. In nube levi, quia humano
 semine non gravabatur.

835 De Ps. XCVI. [...] Unus per mulierem deiectus est, et nunc per
 mulierem totus mundus salvatus est. In mente tibi venit Heva, sed
 considera Mariam: illa nos eiecit de paradiso, ista reducit ad caelum.² PLS
 II, 262

IN DIE DOMINICA PASCHAE³

836 [...] *Haec dies quam fecit Dominus: exsulemus et laetemur in ea*.⁴ AM
 III, 41.
 * Quomodo Maria virgo mater Domini inter omnes mulieres princi-
 patum tenet, ita inter ceteros dies haec omnium dierum mater est.
 Rem novam dico, sed quae scripturarum vocibus conprobetur: haec
 dies et una de septem et extra septem est. Haec est dies, quae ap-
 pellatur octava; unde et in quibusdam psalmorum titulis super-
 scribitur « pro octava ». Haec est dies, in qua synagoga finitur, et
 ecclesia nascitur. *414

¹ Isa. XIX, 1.

² CCL LXXXVIII, 445.

³ Est reapse S. Hieronymi. Cf. Lau 125. PL 30, 224 (231).

⁴ Ps. CXVII, 24.

PL 22, 405, 424, 472, 476, 525, 605, 611, 627, 628, 629, 691, 822, 884,
 890, 998, 1029, 1066, 1200, 1214. PL 23, 171 (179), 248 (259), 255 (267), 273
 (286), 328 (342), 427 (447), 432 (452), 435 (455), 459 (491), 497 (519), 570
 (597), 1159 (1213), 1160 (1214), 1163 (1217), 1164 (1218), 1191 (1229), 1192
 (1230), 1235 (1293), 1236 (1294), 1293 (1323), 1294 (1324). PL 25, 430, 1136,
 1174, 1444, 1458, 1477, 1483. PL 26, 98 (99), 169 (176), 214 (223), 330 (354),
 386 (417), 499 (531), 506 (538), 587 (622), 621 (658), 691 (731), 692 (732),
 742 (785), 752 (796). PLS II, 54, 105.

■ PL 30, 534, 535, 536, 557, 567, 568, 569, 592, 593, 640.

Epistola IX (PL 30, 122 [126]) non est Hieronymi. Attribuitur Ambrosio
 Antperto (saec. VIII) vel Paschasio Radberto (saec. IX); cf. PLS II, 265;
 Lau 125.

Epistola X, quae legitur in PL 30, 143 (147), invenitur etiam inter op.
 S. Maximi T. (Sermo XI) PL 57, 865, inter op. S. Ildefonsi (Sermo VIII)
 PL 69, 269, in Ps. Augustini op. (Sermo 208) PL 39, 2129, PLS II, 855, in
 Homiliario Alani Farfensis (Ignoti Auctoris saec. VIII), necnon in op. Am-
 brosii Antperti, PL 141, 336. Cf. PLS II, 265 et 855.

Epistola 50, quae invenitur in PL 30, 297, est Paschasii Radberti; cf.
 PLS II, 278; Lau 125.